

Šegrtska škola u Koprivnici od 1886. do 1900. godine

RUŽICA MEDVARIĆ-BRAČKO

MIRA KOLAR-DIMITRIJEVIĆ

Od davnine se znalo da je prosvjeta izuzetno važna za napredak nekog naroda. S novim vijekom, a osobito vremenom modernizacije, obrtničke proizvode i trgovačku robu trošilo je sve više ljudi. Da bi se zadovoljila ova potreba, bilo je potrebno obrazovati obrtnički i trgovački kadar i nakon zabrane djelovanja cehova. Obrazovanje šegrta i kalfi postalo je dominantno u gradovima i trgovištima Hrvatske. U ovom članku analizira se obrazovanje šegrta u Koprivnici od 1886. do 1900. godine što je stvorilo preduvjete za naprednu građansku Koprivnicu, a čije temelje treba staviti u zaslugu Izidoru Kršnjavom, savjetodavcu bana Khuena Héderváryja u predmetima školskih zavoda od 1884. do 1896. godine.

Ključne riječi: Koprivnica, Šegrtska škola, 1886. – 1900. godine

1. Uvod

Zabranom cehova 1872. godine nastalo je zlatno doba obrtništva koje je, zajedno s trgovcima, popunilo prazninu koja je nastala nestankom cehova. Bilo je raznih problema. Trebalo je urediti status obrtnika, tj. razliku između Policajnih obrta za koje je trebao poseban ispit i onih slobodnijih koje su mogli obavljati spretni i sposobni, a koji su imali dovoljno poslovnog kapitala da otvore radnju. Dakako, reforma školstva (kako možemo nazvati stanje u Hrvatskoj u drugoj polovici 19. stoljeća) trebala je zahvatiti i šegrtsko školovanje, a to je definitivno uređeno tek 1888. godine *Zakonom o uređenju pučke nastave i obrazovanju pučkih učitelja u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji*.¹ Tim je zakonom znatno usporen pro-

ces sekularizacije školstva koji je započeo za Mažuranića 1874. godine kada su škole stavljene pod kontrolu države i školskih inspektora u svakoj županiji i podžupaniji *Zakonom ob ustroju pučkih škola i preparandijih za pučko učiteljstvo u Kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji*.² Odnos vlasti prema školama počeo se mijenjati i školski nadzornik za županiju križevačku, odnosno podžupanije Križevce i Koprivnicu, Franjo Lugarić (živio i pokopan u Virju) sazvaio je u Koprivnici, u proljeće 1877. godine konferenciju učiteljstva te su se počele donositi odluke koje su trebale učenike upoznati s prirodopisom, kemijom i drugim naukama koje su bile sve potrebnije građanima. Vodeće ličnosti takvog usmjerenja bili su učitelji pučke škole Đuro Ester, Mijo Židovec i Josip Kirar koji su

¹ CUVAJ, Antun: *Grada za povijest školstva kraljevine Hrvatske i Slavonije od najstarijih vremena do danas*. Zagreb: Trošak i naklada Kr.

hrv.-slav.-dalm. zem. vlade, Odjela za bogošt. i nastavu, 1911. sv. 11, 695.

² *Sbornik zakonah i naredbah*, Zagreb, 1874.

Zanimanje/ Šk. god.	1891./92.	1892./93.	1893./94.	1894./95.	1895./96.	1896./97.	1897./98.	1898./99.	1899./00.	1900./01.	Ukupno
Bačvar	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1
Bravar	8	4	-	5	9	8	6	1	3	5	49
Brijač	7	4	-	3	2	3	4	5	4	6	38
Čizmar	8	6	-	7	12	13	10	13	6	8	83
Dimnjačar	-	1	-	-	-	-	-	-	2	2	5
Kipar-rezbar	3	-	-	2	-	1	-	-	-	-	6
Klobučar	1	1	-	-	-	-	-	-	-	1	3
Kobasičar	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Kovač	6	7	-	6	6	7	7	4	7	8	58
Krojač	11	17	-	16	13	13	13	13	9	7	112
Krznar	-	1	-	2	-	1	1	1	-	-	6
Licitar-medičar	1	-	-	-	-	-	-	-	-	1	2
Ličilac	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2
Limar	1	-	-	-	-	1	-	-	-	-	2
Lončar	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1
Mesar	3	2	-	3	2	-	1	1	1	1	14
Mlinar	4	2	-	1	1	2	-	-	-	-	10
Nožar	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Opančar	4	4	-	6	6	4	4	3	3	2	36
Pekar	2	1	-	3	3	2	2	4	3	2	22
Postolar	12	10	-	11	10	10	13	16	8	6	96
Remenar	2	3	-	2	1	1	1	1	2	2	15
Slastičar	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1
Slikar	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	1
Stolar	9	9	-	7	15	13	13	11	9	6	92
Tapetar	2	2	-	-	-	-	-	1	2	2	9
Tiskar-slagar	1	1	-	2	1	1	-	2	2	1	11
Tokar	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	2
Trgovac	9	10	-	4	3	4	5	5	7	7	54
Urar	-	-	-	1	2	-	1	-	-	1	5
Užar	2	1	-	1	2	2	-	3	-	1	12
Zidar	1	2	-	5	6	4	4	-	3	4	29
Ostali zanati	-	5	-	4	6	6	11	10	11	2	55
Svega	101	94	-	92	100	96	96	94	82	80	834

* Statistički pregled broja šegrta po zanimanja od šk. god. 1891./92. do 1900./01. godine (nižeg odjela i 3. razreda višeg odjela – I., II. i III. r.) –*Koncem šk. god. ostalo*

Tablica 1. Statistika šegrta u koprivničkoj šegrtskoj školi po zanimanjima i godinama od 1891./92. do 1900./01. godine

Razredni odjel	spособno	nesposobno	izostalo	otpušteno	ukupno
Niži odjel	8	10	5	2	25
I. razred	14	6	3	-	23
II. razred	7	8	3	5	23
III. razred	6	7	2	3	18
Ukupno	35	31	13	10	89

Tablica 2. Statistika šegrti po uspjehu i razredima za šk. god. 1888./89.

imali i glavnu ulogu u osnivanju opetovnica, odnosno osnivanju Šegrtske škole u Koprivnici. Naime, postalo je jasno kako nije dovoljno da učenici budu sposobni čitati, pisati i računati, već trebaju znati primjenjivati i određena tehnička znanja koja su sve više potrebna u vremenu kada dolazi do modernizacije društva, kada se grade nove, bolje zgrade, ceste i željeznice i otvaraju tvornice. Mislimo da je glavni poticaj za osnivanje Šegrtske škole, kao jednog oblika obrtne škole, ipak došao od Izidora Kršnjavog, koji se 1884. godine priključio Khuenovim mađaronima, osnovavši 1882. godine sa Suhinom i Bolléom Obrtnu školu u Zagrebu. Zadatak te škole bio je građevinski preobraziti Zagreb u modernu metropolu uz pomoć domaće radne snage i unijeti ljepotu u obrtnu struku. Najvjerojatnije je upravo Kršnjavi predložio banu Khuenu, ne samo osnivanje Obrtne škole u Zagrebu, već i osnivanje šegrtskih škola u kojima bi se talentiranim učenicima omogućilo i vrhunsko školovanje. To je i dokazao uputivši (kao predstojnik Odjela za bogoštovlje i nastavu Zemaljske vlade od 1891. do 1896. godine, ali i profesor umjetnosti na fakultetu) mnogo mladića na studiranje praktičnih, a ne samo umjetničkih struka u inozemstvo. Mažuranićev školski zakon od 14. listopada 1874. godine nije mogao pomoći u ovoj selekciji obrtnu vještih mladića od onih koji to nisu. On je poznao samo opetovnice pri pučkim školama koje su polazila djeca koja su pokazala slab uspjeh u osnovnoj školi, pa je s njima trebalo posebno raditi i utvrđivati gradivo ranijih razreda. Opetovnice su bile sličnije tečaju nego školi, a nastava se održavala nedjeljom ili u radne dane kasno navečer. Opetovnica, dakle, nije mogla ispuniti onu zadaću koje je ban Khuen mislio dobiti od mladih, sposobnih kalfi nakon što završe šegrtovanje. Ban Khuen Héderváry očito je prihvatio Kršnjavijevo gledanje na školovanje, pa je započeo reformu škola, dajući u svojem školskom zako-

nu mjesto i šegrtskim školama i građanskim školama kakve su otvorene u Koprivnici, Vin-kovcima i drugdje. Kršnjavi je utjecao na osnivanje 90 učevnih zavoda.³ Dakako, svoje planove nije mogao ostvariti odmah jer je stanje u školstvu bilo gotovo kaotično. Stoga je prve tri godine nakon donošenja *Zakona o školstvu* izmijenio opetovnice pretvarajući ih malo-pomalo u stručne, odnosno Šegrtske škole koje su u punom sadržaju proradile 1889. godine. Dakako, ovo pretvaranje nije uspjelo u svim mjestima i ponegdje, gdje nije bilo dobrih učitelja, one su – ako su i osnovane – zadržale karakter šegrtskih škola. U Koprivnici to nije bio slučaj. Khuen je shvatio da i šegrti koji polaze nauk u dobi od 11 do 14 godina ne smiju biti prepušteni samo obrtnicima i trgovcima kod kojih rade i žive 24 sata dnevno i da ih treba naknadno školovati s obzirom na novo vrijeme industrijalizacije i modernizacije kada su proizvodnja i trgovina postale glavni faktori privrednog razvoja. Ovaj proces zahvatio je i Hrvatsku usprkos njenom perifernom položaju na granici Austro-Ugarske Monarhije. Khuen je kontrolu nad osnovnim školama vratio mjesnim odborima u kojima je i Crkva imala veliku ulogu, a obnove su i konfesionalne škole i vjerski nauk za katoličku, pravoslavnu i židovsku djecu.

Šegrtske škole bile su neka vrsta dodatka pučkim školama. One su u nekom obliku postojale i prije 1886. godine (u obliku opetovnice) te su se očito iz njih razvile premda su imale zadatak poučavati najtalentiraniju djecu, a ne analfabete kao što je bio slučaj ranije. Već 1872. godine u Koprivnici je postojala muška opetovnica uz pučku školu. U školskoj godini 1873./74. ona se sastojala iz dva dijela te su u prvi dio primljeni šegrti koji *nijesu potpune glavne učione svršili ili su svršili s lošim*

3 ARTUKOVIĆ, Mato: *Srbi u Hrvatskoj (Khuenovo doba)*. Slavonski Brod: Hrvatski institut za povijest, 2001., 13.

Sl. 1. Naslovna stranica Godišnjeg izvješća općih pučkih škola slob. i kralj. grada Koprivnice (snimila: R. Medvarić-Bračko., 2017.)

uspjehom, dakle, koji su bili gotovo analfabeti, a u drugi dio su primani šegrta koji su svršili glavnu učionu s dobrim uspjehom pa je i njihova pouka bila bogatija i svestranija te to potvrđuje gornji navod.

Školskim zakonom od 1888. godine osnovno školstvo se sastoji od nižih i viših odjela i nastava je u obje skupine trajala četiri godine. Niži odjeli imali su posebnu nastavu za djevojčice a posebnu za dječake, a viši su mogli biti i za oba spola. Zakonom je određeno i poslovanje opetovnice, Šegrtske i ženske stručne škole. No, nakon 1887. godine djelovala je samo Šegrtska škola koja gubi ime opetovnice, ali kojoj je trebalo tri godine da bi se potpuno uhodala s tri razreda.⁴

Šegrtske škole osnovane su tamo gdje je postojala potpuna osnovna škola, odnosno tamo gdje je postojao određen broj šegrta u nauku. Takve su škole u koprivničkoj Podravini imali Ludbreg, Koprivnica, Virje i Đurđevac. No obim nastave, a možda i kvaliteta, ovisila je o brojnosti nastavnog kadra u tom mjestu i financijskoj snazi i zainteresiranosti obrtnika i trgovaca za školu. Šegrtsku školu poha-

đali su samo dječaci, dok su opetovnicu pohađali i dječaci i djevojčice. Tek kasnije osnivaju se ženske stručne škole pa ih u Koprivnici do 1900. godine nije bilo. Za sve te škole zadužen je jedan ravnatelj. Prvi ravnatelj za obje škole u Koprivnici je bio Đuro Ester koji je vodio školu do 1892. godine. Treba istaknuti i da su Šegrtsku školu u Koprivnici polazili samo učenici iz grada, dok šegrta na selima i dalje polaze opetovnice u tamošnjim pučkim školama. Polaziti zanat u Koprivnici, tj. pohađanje Šegrtske škole kao škole višeg ranga, bila je želja svakog šegrta na selu.

Povijest šegrtskih škola kao posebnih škola za učenike u privredi do sada nije napisana i literatura koja se njima bavi vrlo je slaba iako je upravo to obrazovanje važno radi stvaranja zaključka što je činilo temelj jako razvijenog obrtništva u Hrvatskoj do Drugoga svjetskog rata. Nakon ukinuća čehova, obrtnici i trgovci našli su se u problemima jer se tražila sve kvalificiranija i kvalitetnija radna snaga, a postojeći sustav školovanja kod obrtnika nije stvarao takav kadar. Stoga obrtnici s odobravanjem prihvaćaju Khuenov *Zakon o školstvu i šegrtskim školama* jer se putem ovog zakona država zajedno s obrtnicima i trgovcima brine za teoretsko školovanje mlade radne snage na lokalnoj razini. Šegrtske škole osnovane su gdje je bilo dovoljno šegrta, odnosno gdje je postojala kompletna osnovna škola s kvalitetnom nastavnim kadrom. Tako je bilo do 1903. godine kada se osniva *Hrvatski Radiša* koji inicira školovanje siromašne hrvatske djece iz pasivnih krajeva kod dobrih obrtnika te prati njihovo napredovanje i kasnije im pomaže da se osamostale kao obrtnici.⁵ Ona je nastala u relativno mirnom vremenu, petnaestak godina nakon izbijanja bečke financijske krize, a u vremenu velikih investicija u promet i industriju. To razdoblje završava krajem 19. stoljeća, odnosno 1903. godinom.

Ovaj rad je u početku trebao biti pregled djelovanja Šegrtske škole u Koprivnici sa željom da se ukaže da je povijest naše Šegrtske škole, stare već više od 130 godina. No, uvid u materijal pokazao je da je posao znatno obimniji i da upravo u školovanju šegrta kod kvalitetnih obrtnika Koprivnice treba tražiti privredni uzlet Koprivnice, a možda i daleke

4 Spomenica škole kadrova u privredi "1. maj", 1959./60. – 1973./74. godine, Koprivnica.

5 KOLAR-DIMITRIJEVIĆ, Mira; BOLJKOVAC, Josip: *Povijest Hrvatskog radiše od 1903. do 2003.* Zagreb: Dom i svijet, 2004.

Broj šegrta po razredima/ šk. god.	1888./89.	1889./90.	1890./91.	1891./92.	1892./93.	1893./94.	1894./95.	1895./96.	1896./97.	1897./98.	1898./99.	1899./00.	1900./01.
Niži odjel	25	–	31	26	29	–	44	51	44	45	38	36	28
I. razred	23	–	33	37	44	–	36	43	43	42	43	34	41
II. razred	23	–	16	26	29	–	19	20	25	27	24	25	25
III. razred	18	–	10	12	21	–	17	14	17	17	18	20	10
Ukupno	89	–	90	101	123	–	116	128	129	131	123	115	10

Tablica 3. Statistički pregled broja šegrta po razredima od šk. god. 1888./89. do 1900./01. (nižeg odjela i 3 razreda višeg odjela – I., II. i III. r.)

temelje naivnog slikarstva koje teži klijepome.

2. Razlozi osnivanja Šegrtske škole

Koprivnica donedavno nije bila županijsko središte, ali je ležala na glavnoj pruzi Rijeka – Zagreb – Koprivnica – Mađarska, a onda i na trasi Osijek – Koprivnica – Varaždin od 1912., odnosno 1937. godine. Grad je bio prometno raskrižje i prvi grad na granici kroz koji vodi željeznička pruga do Rijeke, kao najatraktivnije točke sjevernog Jadrana koja je najbliže Srednjoj Europi. Od davnine je i poznati sajmeni grad. Geopolitički položaj odredio je mnoge funkcije grada i utjecao je na njegovu multikulturalnost. Neko vrijeme bio je čak i središte Vojne krajine, ali su vjerojatno poplave utjecale na preseljenje sjedišta u Bjelovar 1765. godine. No, grad je imao važnu ulogu i ojačao svoj radni potencijal, čak i onda kada je slom na bečkoj burzi osiromašio mnoge naivne veleposjednike u Hrvatskoj koji su svoj kapital dobiven za urbarijalnu odštetu uložili u slabo provjerene i osigurane dionice na bečkoj burzi. Uz pomoć židovskog kapitala i vještine onih obrtnika koji su ranije odlazili na usavršavanje izvan Koprivnice, većinom u Mađarsku i Austriju smatrajući da je obrtnički i trgovački kadar bio glavna poluga koja je podigla privredni potencijal Koprivnice, odlučile smo iskoristiti sve podatke koje pružaju Godišnja izvješća škole i Imenik Šegrtske škole te da ovu temu obradimo s imenima šegrta i imenima obrtnika i trgovaca kod kojih su se školovali, te imenima nastavnika koji su pomogli da postanu kvalitetni i komunikativni privredni kadar.

Izvješća su zajednički tiskana za Višu i Nižu osnovnu školu, Opetovnicu, Žensku stručnu školu i Šegrtsku školu. Izvješća nam pružaju vrijedan izvor o radu škole, nastavnom i pomoćnom osoblju, broju učenika i ona su glavni izvor za ovaj članak, koji se može nadopunjavati sjećanjima obrtnika ili priča-ma koje su se očuvale u obiteljima obrtnika. U ovom radu korištena su Godišnja izvješća obćih pučkih škola slob. i kralj. grada Koprivnice: 1888./1889., 1890./91., 1891./92., 1892./93., 1894./95., 1895./96., 1896./97., 1897./98., 1898./99., 1899./1900., 1900./01. godine (Narodne novine, Zagreb), dok su podatci za šegrte uzimani iz Glavnog imenika Šegrtske škole u Koprivnici 1890./91. – 1891./92. i 1892./93. – 1899./1900. godine.⁶

U Izvješćima se nalazi i ponešto drugih podataka o radu Šegrtske škole, ali nikada toliko koliko za osnovne, odnosno koliko podataka donose Spomenice osnovnih škola, čije je pisanje također propisano 1886. godine i koje su mnoge osnovne škole vodile do Drugoga svjetskog rata, gdje se sva zbivanja detaljno upisuju. Radu šegrtskih škola posvećeno je mnogo manje pažnje u tim izvještajima. U izvješću za školsku godinu 1899./1900. nalazimo podatak da je 3. svibnja 1900. godine bilo docjepljivanje školske mladeži po gradskom liječniku dr. Mirku Kasumoviću i dr. Jurju Markoviću te da je 22. i 23. svibnja ovaj zavod kontrolirao kr. županijski nadzornik Matija Valić.

Od šk. god. 1894./95. izvješća sadrže vrlo

⁶ Zahvaljujemo Muzeju grada Koprivnice, Obrtničkoj školi Koprivnica i Hrvatskom školskom muzeju u Zagrebu koji su nam omogućili uvid u ovaj materijal.

Prezime i ime šegrta	Zanimanje
1. Anžel, Josip	mesar
2. Došen, Pero	trgovac
3. Fuchs, Edmund, Selnica, obrtnik: Fuchs, Valent	mesar
4. Gjurin, Vladimir	zidar
5. Herceg, Aleksa, 15 god., Koprivnički obrtnik: Šavor, Stjepan	krojač
6. Heinrich, Gustav	trgovac
7. Hirschl (Hiršl), Samuel, 15 g., obrtnik: Hiršl, Josip	mesar
8. Jambrec, Mio	krojač
9. Kamenar, Florijan	krojač
10. Kmetić, Gjuro	postolar
11. Kušević, Franjo	trgovac
12. Matijašić, Ivan	brijač
13. Pevalek, Lavoslav	slagar
14. Pošta, Stjepan	postolar
15. Rosenberg, Josip	trgovac
16. Veis, Dragutin	postolar
17. Vuček, Ivan	kolar
18. Židovec, August	bravar

Tablica 4. Šegrta koprivničke šegrtske škole I. generacije,
1. razred 1886./87. godine

iscrpane i precizne statističke podatke o broju učenika: po odjeljenjima, odnosno razredima – broj šegrta koji su školsku godinu završili s obzirom na napredak (*prvi red s odlikom, prvi red, drugi red, treći red i neispitanih*); po zanimanjima, s obzirom na to kako je polazio školu (*vrlo marljivo, marljivo, prekidno, nemarno*), prema dobi, odnosno starosti šegrta – od 12 do 21 godine (najviše ih je bilo od 14 do 17 godina), broj školskih izostanaka po razredima (ispričanih i neispričanih sati), broj otpuštenih učenika (tijekom godine, koncem školske godine, prijelaz u viši razred), po materinjem jeziku, po zavičaju i po vjeroispovijesti (rimokatolika, grčkoistočnih i izraeličana). Pored navedenog, izvješća u tabelarnom prikazu sadrže popis svih šegrta te školske godine po razredima (niži odjel i tri razreda višeg odjela), a uz svako ime i prezime njegovo zanimanje, vjeroispovijest, ime i prezime obrtnika, broj ispričanih i neispričanih izostanaka, sposobnost ili nesposobnost za prijeći u viši razred te rubriku *opaska* u koju se upisivalo: *otp., izost., s odl., odsel., dob. otp., neisp.* ili se ostavljala prazna).

Učiteljski zbor je tijekom školske godine održavao 10 redovnih sjednica na kojima se

raspravljalo o napretku i ćudorednom vladanju te o disciplinskim kaznama šegrta.

Tijekom godine jednom ili dva puta održani su iznimni ispiti za one šegrte kojima bi naukovno vrijeme isteklo. Tako u Izvješću za šk. god. 1897./98. čitamo: *Dana 26. lipnja 1898. održani su godišnji ispiti, a zaključak školske godine obavljen je 30. lipnja zahvalnom Službom Božjom i dijeljenjem svjedodžaba i izvješća.*

3. Osvrt na pretpovijest Šegrtske škole

Osnovno obrazovanje u Koprivnici bilo je dobro uređeno još sedamdesetih godina 18. stoljeća odlukama kraljice Marije Terezije koja je 1776. godine objavila *Ratio Educationis* ili *Opći školski i naučni sustav za ugarsko kraljevstvo i njemu pridružene strane* koji je važio i na području civilne Hrvatske, kao i dijela Ugarske. Za vrijeme Napoleonskih ratova raspao se dotadašnji sustav školstva na području Hrvatske, vjerojatno uslijed dolaska velikog broja izbjeglica iz krajeva južno od Save koji je došao pod Napoleonovu Iliriju. Ovaj rat poremetio je strukturu i način života i zbog gubitka ljudi, bolesti i gladi, prestale su djelovati mnoge važne institucije, osobito školstvo i sudstvo. Nešto stalniji ostao je samo vojni obrazovni sustav, a civilni je nakon restauracije 1815. godine trebalo nanovo izgraditi. Uspostava novog sustava razlikovala se od onog prije 1815. godine jer su Napoleonski ratovi unijeli velike promjene u sustav vrijednosti, pa su se i cehovi kao obrtničke proizvodne i prodajne organizacije morali prilagoditi novom vremenu te su izdane i nove cehovske povelje, dok su neki gradovi na području Vojne krajine uživali status komuniteta gdje su privrednici uživali poseban status i posebne privilegije.

Prva polovica 19. stoljeća donosi brojne promjene i u školstvu, a ilirski pokret u Hrvatskoj budi i ilirsku, nacionalnu svijest i potrebu da se piše i govori na jeziku naroda. No, tek 1847. godine hrvatski jezik dobiva status službenog jezika u upravi i školstvu, ali je do Hrvatsko-ugarske nagodbe 1868. godine prolazio kroz proces priznavanja i nepriznavanja hrvatskog jezika u školstvu. Josip Jelačić je hrvatski ban od 1848. do 1859. godine. Iako su mu prvotne ovlasti znatno stegnute carskim ustavom iz 1849. godine i onim iz 1851. godine, ipak je pomagao osnivanje škola, pa je upravo on 1856. godine položio kamen te-

meljac za novu osnovnu školu u Koprivnici, a isto je učinio još ranije i u Križevcima. Križevci su sve do 1886. godine bili središte Križevačke županije, a zbog djelovanja križevačke ratarnice i gospodarskog učilišta od 1860. godine njeguje se škola i školstvo. Za križevačku osnovnu školu sačuvano je školsko izvješće već za 1864. godinu. Tamo je bila glasovita tiskara Gustava Neuberga koji je prije koprivničkih tiskara razvio snažnu tiskarsku djelatnost.⁷ Koprivnička osnovna škola je od 1886. godine do Drugoga svjetskog rata redovito tiskala izvještaje, ponekad kombinirajući izvještaj za više godina. Izvješća za školske godine 1889./90. i 1892./93. nismo uspjele pronaći jer ih ne registrira niti jedna knjižnica iako su vjerojatno objavljena. Možda se još pronađu.

Trebalo je dakle ukinuti cehove i prilagoditi se životu u ugarskom dijelu Monarhije u kojem je Hrvatska imala izvjesnu autonomiju u školstvu, sudstvu i bogoštovlju, ali je u svemu drugome potpadala pod ugarsko ministarstvo u Budimpešti koje je imalo apsolutnu dominaciju u osnivanju industrije, prometa i većine gospodarstva.

No, prije svega trebalo je ukinuti cehove i provesti izvjesne reforme. Do ukinuća cehova (1872. godine) školovanje za šegrte i kalfe obavljalo se kod cehovskih majstora, a prema cehovskim pravilima. No, cehovi su poslije ukinuća kmetstva i uvođenja građanskog poretka postali smetnja modernom razvoju, a kada se tome pridružio i proces razvojačenja Vojne krajine koji je završio tek 1881. godine spajanjem Vojne i Banske Hrvatske došlo se do spoznaje da je došlo novo vrijeme gdje se osnovno, ali i stručno školstvo mora prilagoditi potrebama građanskog društva, čiji su nosioci bili obrtnici i trgovci. U tom procesu događaju se velike promjene na svim područjima života. No, reforme nisu prihvaćane brzo i lako. Između cehova, obrtnika i trgovaca vodio se rat koji je u mnogočemu imao oznake kaosa, osobito zbog krize koja je 1873. godine zahvatila Beč i gotovo sve zemlje Austro-Ugarske Monarhije. Iz toga je kao pobjednik izašao novi građanski sloj, koji je potican izgradnjom željezničkih pruga poticao modernizaciju, trgovinu i proizvodnju, nosioci koje

Prezime i ime šegrta	Zanimanje
1. Baneković, Stjepan	postolar
2. Belaić, Valent	lončar
3. Buchler, Julius	krojač
4. Brauneger, Mirko, 15 g. obrtnik: Brauneger, Franjo	brdar
5. Eisenstein, Hugo	trgovac
6. Filipović, Antun	trgovac
7. Fištrović, Tomo	čizmar
8. Gašparić, Antun	tkalac
9. Herceg, Josip	brdar
10. Hirschler, Feliks	trgovac
11. Ivković, Valent, 17 g. Koprivnica, obrnik: Ivković, Stjepan	opančar
12. Jakupec, Stjepan	trgovac
13. Janković, Josip	brdar
14. Kovač, Ivan	postolar
15. Kovačić, Martin	mesar
16. Krištofić, Pavao obrnik: Petrička, Dragutin	trgovac
17. Pintarić, Mato, r. 1870.	postolar
18. Sirovec, Mato	postolar
19. Solar, Blaž	brijač
20. Solar, Gjuro	kolar
21. Trstenjak, Josip	postolar
22. Vrbančić, Šandor	trgovac
23. Vrhovec, Mirko	opančar

Tablica 5. Šegrti koprivničke šegrtske škole II. generacije, 1. razred 1887./88. godine

su bili školovani ljudi upravo za realan rad u privredi. Školovanih humanističkih kadrova bilo je mnogo, ali ljudi školovanih za praktični rad bilo je malo i uglavnom su bili stranci. Domaći poduzetnici počeli su raditi na obrazovanju obrtničkog i trgovačkog kadra, ali takvih škola u zemlji nije bilo te je trebalo nešto poduzeti da se taj problem riješi. Zahvaljujući djelovanju Trgovačke i obrtničke komore, osnovane u Zagrebu 1852. godine, počelo se uređivati stanje na području obrta, manufakture i trgovine te su se počeli voditi registri s popisom onih koji su se bavili obrtom ili trgovinom. Velik broj imena i kratkotrajnost poslovanja ukazuje kroz kakve su „porodajne muke“ prolazili ti prvi privrednici nakon što je bilo zabranjeno djelovanje cehova. Trebalo je školovati sposobnu radnu snagu jer odlaskom kalfi na vandovanje u zemlje Monarhije nije moglo zadovoljiti potrebe. Mnogo naših kalfi otišlo je na usavršavanje u Štajersku,

7 BOGDANOVIĆ, Tomislav: *Društveno-gospodarske prilike Križevaca za vrijeme Prvog svjetskog rata*. Doktorska radnja. Križevci, 2017.

Prezime i ime šegrta	Starost	Mjesto rođenja	Zanimanje	Prezime i ime obrtnika
1. Anderlon, Antun	14	Desinić	krojač	Podveski, Ivan
2. Čavlek, Ivan	-	-	tkalac	-
3. Dolenc, Andrija	14	Koprivnički Ivanec	čizmar	Medjerala, Mijo
4. Fijan, Josip	16	Koprivnica	postolar	Steiner, Julio
5. Golubić, Vjekoslav	-	-	stolar	-
6. Gorničec, Feliks	-	-	brijač	-
7. Herceg, Aleksandar	17	Koprivnica	krojač	Šavor, Stjepan
8. Igrić, Ivan	14	Koprivnica	zidar	Reš, Josip
9. Ivanek, Mirko	15	Koprivnica	postolar	Lengjel, Ljudevit
10. Kamenar, Ilija	-	-	trgovac	-
11. Kestler, Izidor	-	-	krznar	-
12. Klauček, Stjepan	18	Novigrad	stolar	Ševček, Veceslav
13. Kušević, Franjo	-	-	trgovac	-
14. Lauš, Leopold	-	-	trgovac	-
15. Malec, Gjuro	-	-	bravar	-
16. Makar, Martin	-	Koprivnica	čizmar	-
17. Martinčić, Josip	15	-	postolar	Martinčić, Martin
18. Mihalec, Mirko	-	Novigrad	krojač	-
19. Napan, Josip	17	Križevci	stolar	Solar, Josip
20. Petrović, Gjuro	14	-	brijač	Sabadi, Valko
21. Piksa, Josip	-	-	mlinar	-
22. Selak, Mato	-	Gorica	postolar	-
23. Sisek, Josip	14	-	postolar	Jurić, Jaroslav
24. Šantek, Blaž	-	Koprivnica	mlinar	-
25. Vaš, Ferdo	13	-	remenar	Dubek, Vencel

Tablica 6. Šegrti koprivničke šegrtske škole III. generacije, 1. razred 1888./89. godine

Kranjsku, Mađarsku, Češku, Njemačku i druge zemlje i mnogi su tamo i ostali. Oni koji su se vratili otvorili su svoje radnje, ali su imali velikih problema s pomoćnim radnicima, osobito u Policajnim obrtima koji su bili pod kontrolom vlasti, a za koje je trebalo polagati stručan ispit i izraditi finalni uradak.

Zbog tretiranja Hrvatske kao područja za regrutiranje vojnika za ratove Austrije, zane-marivalo se civilno školstvo. Proces razvoja-čenja Vojne krajine ukazivao je da se to mora izmijeniti. Znaajući da je prosvjeta silno važna za razvoj naroda Mažuranić je 1874. godine izradio prvi *Zakon o osnovnom školstvu*, koji je škole oslobodio dominantne uloge Crkvenih lica, dajući kontrolu nad školama školskim županijskim i podžupanijskim inspektorima. No, Mažuranić u svojem zakonu nije posvetio veću pažnju šegrtskim školama, a nije preporučivao ni polazak nedjeljnih škola šegrtima, što je uvedeno u Njemačkoj nakon Napoleon-skih ratova.

To je ispravio ban Khuen Héderváry, koji

je po uzoru na mađarski, dobro uhodani su-stav, osnovno školstvo u Hrvatskoj obogatio radom građanskih i šegrtskih škola. Građan-ska škola osnovana je u Podravini u Virju (i ne-kim drugim mjestima), a Šegrtske škole su se trebale osnivati svugdje gdje je postojao dovo-ljan broj šegrta i gdje je djelovala potpuna niža i viša osnovna škola.

Koprivnica je od 1870. godine željeznič-kom prugom povezana s Mađarskom i Zagreb-om, a od 1873. godine i Rijekom. Koprivnica gubi karakter periferije jer dolaze brojni stran-ci koji promoviraju stranu robu, ali i znanja i vještine, a voljni su uložiti i svoj kapital te se tu nastaniti. Najbrojniji su bili Židovi iz južne Štajerske i Mađarske, ali oni uglavnom otvara-ju trgovinske radnje poslujući uspješno na gra-nici Vojne krajine, a nakon ukinuća istih, sele u gradove. U Koprivnici se u kratkom vreme-nu otvaraju brojne radionice, neke manufak-turnog, a neke već i industrijskog tipa. Potre-ba za radnom snagom je velika i u početku su kvalificirani radnici uglavnom stranci.

Prezime i ime šegrta	Starost	Mjesto rođenja	Zanimanje	Prezime i ime obrtnika
1. Dolčić, Antun	13	Koprivnica	kovač	Sokač, Franjo
2. Deutsch, Jakob	13	Koprivnica	trgovac	Deutsch, David
3. Gold, Antun	14	Križevci	stolar	Rogina, Josip
4. Herceg, Josip	-	-	krojač	-
5. Hranj, August	14	Bednja	krojač	Cesarec, Jakob
6. Jovičić, Mito	15	Plavšinc	opančar	Uzorac, Mitar
7. Martinušić, Josip	13	Koprivnica	krojač	Katenčić, Martin
8. Solar, Josip	15	Beč	stolar	Šavor, Nikola
9. Šlosarek, Stjepan	14	Velika Kaniža	trgovac	Bakliža, Mirko
10. Vukić, Daniel	15	Koprivnica	zidar	Reš, Vincenc

Tablica 7. Šegrta koprivničke šegrtske škole IV. generacije, 1. razred 1889./90. godine

U međuvremenu osnovno školstvo Koprivnice je dobro uređeno i učitelji postaju nosioci, ne samo kulturnih, već i privrednih ideja. Većina učitelja, školovana na učiteljskim školama imala je potrebno znanje za rad u obrtu, poljoprivredi i trgovini. No školovanje učenika u nižim osnovnim školama završavalo je s 11 godina, a onih koji su završili i više razrede osnovne škole sa 14 ili 15 godina. No, u zanat su ponajviše išla djeca koja su završila četiri razreda osnovne škole. Nakon toga njihovo školovanje se prekidalo, a ako su ušli u zanat, većina je počela zaboravljati i ono što je naučila u školi jer su obrtnici i trgovci često nemilo iskorištavali mladu radnu snagu šegrta za obavljanje kojekakvih kućnih i domaćinskih poslova. Zato je trebalo šegrte i kalfe zadržati u okviru postojećeg školskog sustava i na taj način ih, ne samo poučavati, već i učvršćivati znanja potrebna za posao i život. No, izvjestan dio polaznika Šegrtske škole nije završio osnovnu školu, već su primljeni u zanat na

osnovu manualne vještine ili iz nekih drugih razloga. Za njih je Šegrtska škola značila dopunsko školovanje. Trajanje naukovanja nije bilo isto za sve zanate. Složeniji zanati trajali su mnogo dulje. No, nekim obrtnicima bilo je u interesu da naukovanje traje što dulje jer su tako imali besplatnu radnu snagu pa su neki učili zanat i po više godina, s time da nikada nisu položili majstorski ispit jer ili nisu naučili zanat, ili nisu imali novaca da pristupe majstorskom ispitu.

Prema popisu od godine 1880. Koprivnica je imala 6.027 stanovnika, 1890. godine 6.512, a 1900. godine 7.074 stanovnika – u odnosu na Križevce i Bjelovar Koprivnica je imala najviše stanovnika iako nije bila županijsko središte.⁸ U gradu Koprivnici 1890. godine bile su 1092 kuće. Od toga na predgrađe Bregi otpadaju 302 kuće i 1394 stanovnika. Stanovnici su se ponajviše bavili gospodarstvom, ratarstvom i stočarstvom, zatim obrtom i trgovinom. Osobito velik broj imade obrtnika, koji se uz svoj obrt bave gospodarstvom. Narod živi u povoljnim prilikama jer je Podravina uopće plodna i rodna zemlja. Žitelji su prijazni, vesele čudi, pa i savjesno vrše svoje kršćanske dužnosti.⁹ Danas je na tu temu već napisano više radova povjesničara, geografa i demografa.

Od 1864. godine nastava u osnovnim školama vršila se isključivo na hrvatskom jeziku, a počela su se objavljivati i godišnja školska izvješća. Na temelju ovih izvješća možemo pratiti rad Osnovne i Šegrtske škole u Koprivnici, a u ovom radu obuhvaćeno je samo razdoblje

Sl. 2. Zgrada pučke škole sagrađena 1892. godine, srušena u eksploziji 1945. godine, vidi se crkva sv. Nikole i Gospodska ulica, danas ulica Đure Estera (razglednica u vlasništvu Hrvatskog školskog muzeja u Zagrebu)

8 ARTUKOVIĆ, Mato: *Nav. dj.*, 43.

9 GOLLNER, Julije: *Godišnjak Danica*, 1898.

Prezime i ime šegrta	Starost/g. rođ.	Mjesto rođenja	Zanimanje	Prezime i ime obrtnika
1. Anžel, Jakob	16	Koprivnica	slikar	Anžel, Lovro
2. Anžel, Feliks-Srećko	15	Koprivnica	slikar	Anžel, Lovro
3. Balagović, Valko	16	Koprivnica	klobučar	Kolarić, Gjuro
4. Ban, Mato	14	Koprivnica	trgovac	Koloman, David
5. Barković, Tomo	13	Koprivnica	brijač	Ester, Franjo
6. Benotić, Pavao	14	Peteranec	bravar	Hunjak, Mijo
7. Borščak, Petar	16	Ludbreg	čizmar	Kamenar, Ignjat
8. Bren (Brenn), Mirko	14	Rasinja	trgovac	Vaić, Gjuro
9. Cigler, Josip	14	Koprivnica	krojač	Mešnjak, Stjepan
10. Edenhofer, Šandor	16	Koprivnica	mesar	Glas, Franjo
11. Fuchs, Lavoslav	14	Koprivnica	postolar	Lengjer, Ludvig
12. Gajski, Jakob	16	V. Bukovec	stolar	Rogina, Josip
13. Helbet, Nikola	14	Belovar	krojač	Šavor, Stjepan
14. Herak, Jovo	16	V. Grabičani	kovač	Jembrek, Franjo
15. Hirschler, Marko (Makso)	14	Koprivnica	trgovac	Mayer, Rudolf
16. Horvat, Antun	12	Koprivnica	bravar	Hunjak, Mijo
17. Horvat, Antun	17	Koprivnica	postolar	Blagonja, M.
18. Ivković, Luka	16	Križ	zidar	Zemljarić, Dragutin
19. Jaklin, Stjepan	16	Koprivnica	mesar	Jaklin, Antun
20. Jambrec, Ivan	13	Koprivnica	bravar	Brozović, Franjo
21. Jelak, Mato	15	Velika	postolar	Horvat, Josip
22. Kolar, Vatroslav	13	Koprivnica	nožar	Kolar, Dragutin
23. Kudelić, Antun	15	Koprivnica	brijač	Sabadija, Valent
24. Lauš, Hinko	13	Koprivnica	krojač	Lauš, Mavro
25. Lowi, Josip	1875.	Jagnjedovac	kovač	Kartis, Josip
26. Marin, Josip	15	Koprivnica	čizmar	Marin, Franjo
27. Martinčić, Josip	15	Koprivnica	postolar	Martinčić, Martin
28. Mihalec, Mirko	15	Gjelekovec	krojač	Kanašić, Luka
29. Mikec, Martin	14	Pitomača	trgovac	Lalić, Miroslav
30. Miklošić, Ivan	16	M. Bukovec	čizmar	Gašparić, Antun
31. Perko, Mirko	16	Varaždin	bravar	Samobor, Ana
32. Radiković, Valent	-	Koprivnica	stolar	Košćak, Josip
33. Sissek, Josip	14	Gorica	postolar	Jurić, Ladislav
34. Smiedt, Rudolf	14	Promontor – Ugarska	bravar	Šavor, Nikola
35. Tomerlin, Bolto	12	Gjurgevac	bravar	Šavor, Nikola
36. Vuljak, Dragutin	17	Koprivnica	bravar	Šavor, Nikola
37. Vranar, Marko	12	Novigrad	čizmar	Habunek, Andrija
38. Wolf, Stanko	15	Vinica kod Varaždina	trgovac	Kušević, Franjo
39. Semberger, David	15		krojač	Švarc, Rudolf

Tablica 8. Šegrtri koprivničke šegrtske škole V. generacije, 1. razred 1890./91. godine

do kraja 19. stoljeća, tj. do 1900. godine iako se ponegdje radi razumijevanja ova granica prelazi pa se to neće ponavljati u tekstu za razdoblje nakon 1900. godine.

4. Osnivanje i rad Šegrtske škole u Koprivnici

Proučavanju Šegrtske škole za vrijeme na-

ukovanja posvećivano je mnogo manje pažnje u odnosu na osnovno, gimnazijsko i fakultetsko školstvo iako upravo od učenika ove škole, nastaju ugledni obrtnici i trgovci Koprivnice koji tu žive obično čitav život i koji su životom i radom najuže vezani uz grad, za razliku od državnih činovnika koji su se često premještali u druga mjesta. Usprkos tome, ovaj važan segment školovanja mladih ljudi u vre-

Prezime i ime šegrta	Starost / g. rođ.	Mjesto rođenja	Zanimanje	Prezime i ime obrtnika
1. Bešenić, Tomo	14	Varaždinske Toplice	krojač	Šavor, Stjepan
2. Botak, Mijo	15	Lunkovec	čizmar	Pišćak, Ignjat
3. Brauneger, Vilim	15	Koprivnica	brijač	Štefanović, Kata
4. Buchler, Mavro	1877.	Gusing – Ugarska	trgovac	Švarc, Marko
5. Cerjak, Vatroslav	16	Koprivnica	rezbar	Richard, Antun
6. Crnčić, Josip	15	Carevdar	opančar	Kovačić, Vid
7. Damiš, Mijo	16	Koprivnica	postolar	Jurić, Lavoslav
8. Danjek, Franjo	16	Koprivnica	postolar	Lengyel, L.
9. Habijanović, Mijo	18	Koprivnica	krojač	Loborec, Josip
10. Ivanek, Vjekoslav	15	Koprivnica	opančar	Ivanek, Imbro
11. Kaufer, Salamon	16	Koprivnica	trgovac	-
12. Koči, Stjepan	13	Koprivnica	remanar mesar	Dretar, Petar
13. Kovačić, Andro	-	-	tapetar	Kovačić, Ivan
14. Kristijan, Dragutin	14-1877.	Koprivnica	tapetar	Kristijan, Josip
15. Kristijan, Rudolf	14-1877.	Koprivnica	mlinar	Kristijan, Josip
16. Mahinko, Stjepan	-	-	mlinar	-
17. Martinčec, Blaž	-	Kuzminec	postolar	Šparholc, Leopold
18. Matijašić, Josip	13	Ogulin	užar	Šparholc, Leopold
19. Mihalić, Vatroslav	14	Koprivnica	postolar	Klein, Ferdo
20. Nemčec, Jakob	14	Virje	licitar	Mihalić, Antun
21. Petric, Mijo	15	Gjurgevec	užar	Blagonja, Martin
22. Petrin, Koloman	16	Koprivnica	čizmar	Sulimanović, Josip
23. Petrinić, Jakob	14	Koprivnica	brijač	Koloman, Stjepan
24. Petrović, Budislav	14	Varaždin	stolar	Petrinić, Luka
25. Sabo, Andrija	15	Bregi	limar	Sabadija, V.
26. Samek, Alfred	14	Koprivnica	rezbar	Kaučić, Josip
27. Sodić, Miroslav	14	Koprivnica	bravar	Samek, Maks
28. Šimunković, Rudolf	14	Koprivnica	stolar	Richard, Antun
29. Tkalčec, Mirko	13	Koprivnica	postolar	Solar, Josip
30. Varović, Antun	15-1876.	Koprivnica	slagar	Ševcek, Većeslav
31. Varović, Josip	13-1878.	Koprivnica		Varović, Jakob Kostinčer, Tito

Tablica 9. Šegrti koprivničke šegrtske škole VI. generacije, 1. razred 1891./92. godine

menu kada još rijetki odlaze na usavršavanje u strane zemlje ostaje nepravedno prešućen. Tijekom pohađanja nastave u šegrtskim školama učenici se susreću s više učitelja koji im prenose svoje spoznaje i koji su obično i sami imali vrlo solidno gospodarsko obrazovanje jer su sve učiteljske škole obrazovale učitelje i u gospodarskim, praktičnim predmetima. Učitelji su zapravo preuzeli zadatak koji su ranije obavljali svećenici i župnici koji su bili u najužem doticaju s narodom i njegovim potrebama i problemima. Katoličke župe obično su imale i svoja imanja, pa su župnici bili zainteresirani za nove spoznaje u gospodarstvu koje su saznavali iz *Gospodarskog lista* koji je počeo izlaziti još 1842. godine u Zagrebu, ali

i iz međusobnih kontakata i putovanja. To je osobito utjecalo na uvođenje novih poljoprivrednih kultura te razvoj stočarstva i vinogradarstva.¹⁰ Nije to bilo lagano jer su učitelji uglavnom bili učitelji osnovnih i srednjih škola. Šegrtske škole su bile praktične, povezane s praktičnim radom učenika, dakle, bliske proizvodnji, a nisu bile ni tako „krute“ kao druge škole. Osnovane su na temelju Statuta koji je donio Khuen 1884. godine. Po ovom Statutu

¹⁰ Takvi su svećenici bili Stjepan Relković sa svojim *Kučnikom* (Osijek, 1798. godine), koji je detaljno određivao radove u gospodarstvu tijekom godine, a u 19. stoljeću takav je župnik u Zelini Stražimir koji je napisao udžbenik o vinogradarstvu. Župnika koji su bili savjetodavci seljacima u Hrvatskoj je priličan broj.

Prezime i ime šegrta	Star/g. rođ.	Mjesto rođenja	Zanimanje	Prezime i ime obrtnika
1. Barić, Mijo	1877.	Varaždin	krojač	Cesarec, Jakob
2. Barković, Ljudevit	1878.	Švica	krojač	Varga, August
3. Beg (Beck), Hinko	1877.	Čakovec	krojač	Beg, Ignac
4. Bešenić, Mato		Varaž.Toplice	čizmar	Fištrović, Mirko
5. Bocak, Bolto	1878.	Koprivnica	krojač	Švarc, Rudolf
6. Brunčić, Antun	15	Koprivnica	čizmar	Mikulec, Stjepan
7. Dolčić, Mirko	1880.	Koprivnica	remenar	Ivanković, Antun
8. Fizir, Gjuro	16	Ludbreg	mlinar	Šparholc, Leopold
9. Gorniček, Danko	14	Koprivnica	remenar	Dretar, Petar
10. Ivanuša, Jakob	17	Središće-Štajers	zidar	Reš, Josip
11. Jakupek, Rudolf	1880.	Ludbreg	stolar	Jakupek, Josip
12. Klein, Ferdo	13	Ludbreg	trgovac	Scheyer, Adolf
13. Leonhardt, Vatroslav	15	Koprivnica	krojač	Kozina, Andro
14. Lovreković, Antun	14	Koprivnica	stolar	Lovreković, Antun
15. Muller, Vladimir	14	V. Bukovec	trgovac	Toplak, Šandor
16. Maravec, Josip	18	-	stolar	Rogina, Josip
17. Mraz, Viktor	18	Grbaševac	mlinar	Butina, Tomo
18. Nemeč, Rok	17	Sv. Petar	krojač	Kovačić, Franjo
19. Orehovec, August	16	Županjac	kovač	Turković, Ferdo
20. Ormuž, Andro	16	Novigrad	krojač	Križan, Mato
21. Pažić, Stjepan	13	Koprivnica	kovač	Pažić, Bara
22. Petrić, Josip	1878.	Koprivnica	rezbar	Richard, Antun
23. Podolski, Pavao	17	Koprivnica	kolar	Betlehem, Ivan
24. Radaković, Milan	15	Sv. Ivan Žabno	stolar	Kaučić, Ivan
25. Reš, Vilim	14	Koprivnica	dimnjačar	Matijašić, Marko
26. Rosenberger, Dragutin	13	Koprivnica	trgovac	Rosenberger, Lavoslav
27. Sedjek, Blaž	16	Kuzminec	bravar	Samobor, Ana
28. Šajnović, Nikola	16	Vlaislav	krojač	Kovačić, Franjo
29. Tkalčec, Gjuro	15	Koprivnica	zidar	Kokolić, Josip
30. Tkalčec, Martin	12	Virje	postolar	Lengyer, Lajoš
31. Vindiš, Mirko	15	Varaž. Toplice	dimnjačar	Bartuš, Josip
32. Vlahović, Mato	14	Molve	trgovac	Kolman, Vilim
33. Weiss, Richard	1879.	Izolonak-Ugars.	trgovac	Schwartz, I. F.

Tablica 10. Šegrta koprivničke šegrtske škole VII. generacije, 1. razred 1892./93. godine

Šegrtske škole je trebalo osnovati u mjestima gdje ima 50 šegrta, pa je Kraljevska zemaljska vlada 1885. godine poslala okružnicu br. 19. svim pučkim školama.

Šegrtska škola u Koprivnici počela je s radom 15. listopada 1886. godine s tri razreda višega odjela, a u te su odjele prešli učenici koji su do tada polazili samo tečajeve, zapravo Opetovnicu.

Školske godine 1888./89. otvoren je uz tri razreda višeg odjela i niži, a nastava se održavala utorkom i petkom od 6. do 8. i nedjeljom od 2. do 6. ure poslijepodne u višim odjelima, a srijedom i subotom od 6. do 8. poslijepodne i nedjeljom od 9. do 12. ure ujutro u nižem

odjelu.

Šegrtska škola u Bjelovaru otvorena je 3. prosinca 1886. godine.¹¹ Virovska je proradila nešto kasnije kada je Virje dobilo novu zgradu za pučku i građansku školu (1894. godine), postavši time centar praktičnog stručnog školstva u Podravini koje je dr. Izidor Kršnjavi opremio izvrsnim pomagalicama i zbirkama.

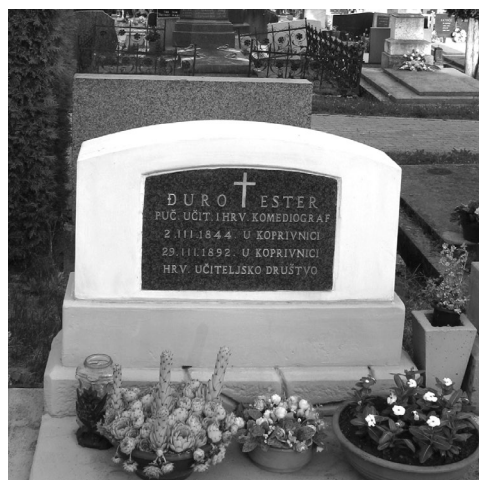
Šegrtska škola obično je bila vezana uz osnovnu školu, a do 1949. godine djelovala je pod standardnim nazivom Šegrtska škola. Tada je bila više puta reformirana i izložena velikim promjenama. Od 1949. do 31. pro-

11 CUVAJ, Antun: *Nav. dj., III: knjiga*, 798.

Prezime i ime šegrta	Starost/ g. rođ.	Mjesto rođenja	Zanimanje	Prezime i ime obrtnika
1. Babić, Josip	1880.	Koprivnica	bravar	Šavor, Nikola
2. Bačani, Andro	1877.	Sv. Petar	krojač	Friedrich, Franjo
3. Bardek, Andrija	1878.	Hlebine	krojač	Vastić, Vatroslav
4. Bartolić, Mijo	1878.	Čepelovec	krojač	Šavor, Stjepan
5. Bauman, Mijo	1879.	Rijeka	postolar	Martinčić, Martin
6. Blažeković, Šandor	1875.	Brod na Savi	stolar	Rogina, Josip
7. Brunčić, Antun	1874.	Koprivnica	postolar	Spielberg, Josip
8. Fuchs, Josip	1879.	Koprivnica	mesar	Fuchs, Valent
9. Goldstein, Bartol	-	Sarajevo – Bosna	trgovac	Heinrich, Regina
10. Golec, Blaž	1875.	Martinić	krojač	Loborec, Đuro
11. Harambaša, Kazimir	1881.	Sv. Petar	krojač	Gruntner, Ferdo
12. Hausknecht, Stjepan	1880.	Belovar	knjigoveža	Kostrinčer, Tito
13. Hegedušić, Ivan	1876.	Hlebine	brijač	Sabadi, Valko
14. Hopek, Franjo	1882.	Koprivnica	postolar	Gamzel, Dragutin
15. Kokolić Franjo	1881.	Koprivnica	zidar	Kokolić, Josip
16. Mihalec, Mirko	1875.	Koprivnica	krojač	Kanašić, Luka
17. Nemeč, Vilko	1877.	Bukovec	stolar	Kaučić, Ivan
18. Obradović, Nikola	1880.	Božjakovina	urar	Višegradi, Franjo
19. Petrić, Josip	1878.		slikar	Richard, Antun
20. Rosenberger, Jakob	1879.	Kutjevo	trgovac	Deutsch, Jakob
21. Sataić, Pavao	1878.	Torčec	kovač	Kartiš, Josip
22. Slunjski, Mirko	1875.	Koprivnica	postolar	Kvakarić, Tomo
23. Sokolić, Mato	1875.	Velika	rezbar	Richard, Antun
24. Sokolović, Gjuro	1875.	Kakinac	opančar	Sakulj, Đuro
25. Solar, Eduard	1879.	Koprivnica	brijač	Ester, Franjo
26. Štern, Herman	1878.	Čakovec	trgovac	Mayer, Rudolf
27. Vucikuja, Josip	1878.	Kalinovec	postolar	Martinčić, Martin
28. Weinberger, Dragutin	1878.	Zagreb	trgovac	Singer, Josip

Tablica 11. Šegrtri koprivničke šegrtske škole VIII. generacije, 1. razred 1893./94. godine

sinca 1967. godine nosi naziv Škola učenika u privredi, a zatim do 1973. godine Škola za kvalificirane radnike u Koprivnici. Od 26. prosinca 1973. do 1975. godine djeluje pod nazivom Škola za obrazovanje kadrova u privredi 1. maj Koprivnica, a od 1975. do 31. prosinca 1994. godine djeluje u okviru Centra za odgoj i usmjereno obrazovanje Ivo Marinković. Od 1991. godine do danas nosi naziv Obrtnička škola u Koprivnici. Usprkos ovim promjenama naziva, a i sadržaja, škola koju polaze učenici-šegrtri ostvaruje važan cilj – povezuje mlade šegrte obrtničkih i trgovačkih zanimanja i održava potrebnu razinu znanja za sredinu u kojoj će raditi. Stoga su Šegrtske škole imale itekako važnu ulogu u stvaranju modernog obrtničkog i trgovačkog kadra koji je pratio modernizaciju društva. Ta škola je zaslužna za obrazovanje vrijednog obrtničkog i trgo-

Sl. 3. Nadgrobni spomenik Đuri Esteru (prvom ravnatelju Šegrtske škole) na groblju Pri Svetom Duhu u Koprivnici (snimila: R. Medvarić-Bračko, 2017.)

Prezime i ime šegrta	Starost/ g. rođ.	Mjesto rođenja	Zanimanje	Prezime i ime obrtnika
1. Brunčić, Rudolf	1880.	Koprivnica	krojač	Leipnick, Albert
2. Habdija, Josip	1880.	Koprivnica	brijač	Peroković, Ignac
3. Hegedušić, Ilija	1880.	Hlebine	krojač	Križan, Mato
4. Hunjak, Mijo	1882.	Koprivnica	bravar	Hunjak, Mijo
5. Kaniški, Stjepan	1876.	Kneginec	krojač	Podvesky, Stjepan
6. Kirinec, Martin	1880.	Kalinovac	medičar	Sulimanović, Josip
7. Kolarić, Mirko	1881.	Koprivnica	klobučar	Kolarić, Gjuro
8. Kropaj, Franjo	1881.	Koprivnica	krojač	Loborec, Josip
9. Kuzmić, Ivan	1881.	Koprivnica	slagar	Kostinčer, Tito
10. Lovreković, Robert	1879.	Koprivnica	bravar	Šavor, Nikola
11. Martinušić, Martin	1881.	Koprivnica	krojač	Katinčić, Martin
12. Mikulinjak, Vinko	1881.	Gorica	postolar	Solar, Franjo
13. Peroković, Nikola	1876.	Koprivnica	mesar	Fuchs, Valent
14. Piščak, Tomo	1877.	Koprivnica	čizmar postolar	Pišćak, Tomo
15. Sedjek, Franjo	1880.	Kuzminec	opančar	Jurić, Lavoslav
16. Smoljanović, Pero	1876.	Sokolovac	trgovac	Kovačić, Mijo
17. Sternfeld, Žiga	1883.	Koprivnica	stolar	Majer, Rudolf
18. Španiček, Jakob	1880.	Koprivnica	mlinar	Solar, Josip
19. Šušnić, Blaž	1877.	Carevdar	brijač	Šparholc, Leopold
20. Trezić, Stjepan	1879.	Varaž. Toplice	brijač	Sabadi, Valko
21. Varović, Antun	1876.	Koprivnica	čizmar	Varović, Andrija
22. Vucković, Tomo	1877.	Križan kod Ludbrega		Kamenar, Ignac

Tablica 12. Šegrti koprivničke šegrtske škole IX. generacije, 1. razred 1894./95. godine

vačkog kadra i uvijek je bila pod budnim okom najuglednijih obrtnika i trgovaca Koprivnice koji su bili učlanjeni u Obrtničkom ili Trgovачkom društvu ili Savezu hrvatskih obrtnika ili u Obrtnički odjel pri Gospodarskoj komori.

Nastava za šegrtu održavala se u pučkoj školi. Bila je to od 1886. do 1892. godine zgrada današnje Gradske vijećnice, čije je temelje položio ban Josip Jelačić 1856. godine, a počela je s radom 12. listopada 1857. godine. Zatim 20. listopada 1892. godine nastava seli u novu zgradu pučke škole u blizini župne crkve sv. Nikole. *Ova je zgrada imala 12 školskih soba, gombaonicu, ravnateljsku pisarnu, zbornicu, knjižnicu, sobu za učila i stan za podvornika. U školskoj knjižnici Koprivnice je krajem 19. stoljeća bilo 2500 svezaka knjiga, a školu je polazilo oko 600 učenika, dočim je šegrta bilo preko stotinu.*¹² U toj zgradi nastava se održava do 1941. godine kada je škola prepuštena vojsci te je kao takva u veljači 1945. godine bila uništena u eksploziji, pri čemu je stradao i velik broj tek mobiliziranih mladića iz koprivničke Po-

dravine. I za Prvoga svjetskog rata šegrti su ostali bez svoje škole te se *nastava održavala od 1914. do 1917. u oružani i u Vatrogasnom domu, a 1918. se nastava uopće nije održavala zbog španjolske gripe koja je pokosila velik broj ljudi i u Koprivnici.*¹³ Nakon 1945. godine nastava se održavala na više mjesta u gradu: u prvoj zgradi koprivničke gimnazije na Trgu mladosti 5 (danas: OŠ Antun Nemčić-Gostovinski): 1945. – 1947. godine, 1953. – 1956. godine, 1963. – 1965. godine, u zgradi Druge osnovne škole (blizu Crkve sv. Nikole), sagrađenoj 1947. godine, a srušenoj nakon što je sagrađena nova školska zgrada u Miklinovcu (danas OŠ Braća Radić): 1947. – 1952. godine, 1956. – 1959. godine, zatim u novosagrađenoj zgradi Srednje ekonomske škole od 1959. do 1962. godine (danas OŠ Đuro Ester). Godine 1965. seli u vlastitu montažnu zgradu u Križevačkoj ulici (danas su tu stambene zgrade, na Trgu kralja Zvonimira). Od rujna 1995. godine do danas nastava se održava u zgradi srednjoškolskog Centra za odgoj i usmjereno obrazovanje (Trg

12 Gollner je bio pučki učitelj koji je 1888. došao u Koprivnicu iz Čučerjaja kraj Zagreba. GOLLNER, Julije: *Nav. dj.*

13 Spomenica Škole za obrazovanje kadrova u privredi 1. maj 1959./60. – 1973./74. godine, Koprivnica.

Prezime i ime šegrta	Star/g. rođ.	Mjesto rođenja	Zanimanje	Prezime i ime obrtnika
1. Brauneger, Eduard	1878.	Koprivnica	brdar	Brauneger, Franjo
2. Culek, Franjo	1882.	Novigrad	postolar	Ganzer, Dragutin
3. Erdelec, Mirko	1882.	Koprivnica	čizmar	Mikulec, Stjepan
4. Gašparić, Luka	1884.	Kuzminec	stolar	Kaučić, Ivan
5. Habdija, Josip	1880.	Koprivnica	zidar	Rozman, Jakob
6. Hižman, Mirko	1876.	Drnje	stolar	Košćal, Josip
7. Hrešč, Ignjat	1877.	Selnik	pekar	Toljan, Milan
8. Igrić, Valko	1881.	Koprivnica	zidar	Reš, Josip
9. Ivanuš, Nikola	1876.	Kotoriba	čizmar	Mikulčić, Đuro
10. Janković, Ivan	1878.	Koprivnica	brdar	Janković, Vatroslav
11. Koščal, Josip	1881.	Koprivnica	stolar	Košćal, Josip
12. Kovačić, Valent	1880.	Koprivnica	mesar	Kovačić, Ivan
13. Kramberger, Jakob	1880.	Ormož-Štajerska	čizmar	Fištrović, Mirko
14. Lašić, Vinko	1878.	Godeninici-Štajersk	zidar	Rozman, Jakop
15. Medjimorec, Jakob	1881.	Hlebine	užar	Kompari, Stjepan
16. Orlović, Stjepan	1879.	Tvrda Rijeka	opančar	Ivković, Stevo
17. Ožegović, Gajo	1875.	Bolfan	kovač	Jambrek, Franjo
18. Picer, Josip	1878.	Torčec	postolar	Horvat, Josip
19. Puškadija, Stjepan	1880.	Koprivnica	čizmar	Jurinec, Josip
20. Radelić, Stjepan	1877.	Poljančani	opančar	Kovačević, Janko
21. Samsa, Gjuro	1879.	V. Mučna	stolar	Rogina, Josip
22. Sokač, Franjo	1882.	Koprivnica	kovač	Sokač, Franjo
23. Šafar, Josip	1882.	Zablatje	trgovac	Steiner, Samuel
24. Ščetinec, Valko	1882.	Koprivnica	užar	Ščetinec, Martin
25. Šimek, Stjepan	1883.	Koprivnica	lončar	Šimek, Ivan
26. Šipušić, Ivan	1883.	Koprivnica	opančar	Šipušić, Stjepan
27. Škorjanec, Antun	1879.	Vodranska-Štaersk	stolar	Kaučić, Ivan
28. Tkalčec, Martin	1880.	Virje	postolar	Lengyel, Ljudevit
29. Tomšić, Mato	1879.	Bač-Kranjska	zidar	Reš, Josip
30. Trumbetaš, Valent	1881.	V. Mučna	stolar	Ševček, Vaclav
31. Vaić, Mladen	-	Koprivnica	urar	Nagy Viter, Ernest
32. Vedriš, Franjo	1883.	Novigrad	postolar	Ganzer, Dragutin
33. Veltinger, Josip	1883.	Koprivnica	stolar	Veltinger, Josip
34. Voščić, Jakob	1880.	Rasinja	zidar	Zemljarić, Dragutin
35. Weis, Ignjat	1878.	Koprivnica	trgovac	Kollman, D.

Tablica 13. Šegrti koprivničke šegrtske škole X. generacija, 1. razred 1895./96. godine

slobode 7). Godine 1991. dolazi do podjele na tri škole: Srednju školu, Obrtničku školu i Gimnaziju. Odluka o osnivanju Obrtničke škole donesena je 10. srpnja 1991. godine. Danas istu zgradu dijele Obrtnička i Srednja škola.

5. Organizacija Šegrtske škole

Odredbe o naukovnoj osnovi za ovu školu sadržavao je Statut. U Statutu je sve bilo točno određeno: *Nastavni plan i program, odredbe o školskom redu, disciplinske propise za učenike, propisi za učiteljsko osoblje, odredbe o nadzoru*

*škole i sve što je spadalo u obavljanje nastave.*¹⁷

Statut za Šegrtsku školu potpisao je ravnatelj Mijo Židovec i iz njega navodimo nekoliko najvažnijih odredbi:

- *Šegrtsku su školu dužni polaziti svi šegrti tako dugo dok se nalaze u nauku.*
- *U zanat se ne smiju primiti dječaci koji nijesu navršili 12 godina i koji nijesu polazili pučke škole. Dosljedno tomu ne primaju se takvi dječaci po pravilu ni u Šegrtsku školu, nego u analfabetski pripravnici tečaj.*
- *U zanat ili pokusno službovanje ne smije primiti majstor šegrta, a da prije nije s njim sklopio ugo-*

Prezime i ime šegrta	Star./g. rođ	Mjesto rođenja	Zanimanje	Prezime i ime obrtnika
1. Baćani, Mijo	1881.	Sv.Petar-Runov	krojač	Cesarec, Jakob
2. Brunčić, Rudolf	1880.	Koprivnica	pekar	Šoljan, Milan
3. Domitrović, Valent	1880.	Rasinja	bravar	Ivančić, Janko
4. Gajski, Stjepan	1877.	V. Bukovec	stolar	Gajski, Tomo
5. Geci, Milan	1879.	Subotica	kovač	Turković, Ferdo
6. Gorniček, Adolf	1882.	Koprivnica	bravar	Gorniček, Franjo
7. Hirschler, Julio	1880.	Koprivnica	postolar	Gorniček, Eduard
8. Horvat, Stjepan	1884.	Ivanec	krojač	Bedeković, Stjepan
9. Ivančić, Stjepan	1878.	Križevci	stolar	Rogina, Josip
10. Jakupić, Pavao	1880.	Ivanec-Koprivn.	kovač	Munko, Martin
11. Jambrek, Martin	1882.	Peteranec	krojač	Lukman, Martin
12. Jazvec, Tomo	1879.		krojač	Kovačić, Franjo
13. Klisurić, Petar	-	Mala Mučna	čizmar	Kovačević, Mijo
14. Kolarić, Josip	1884.	Subotica	brijač	Sabadi, Valko
15. Koščak, Marko	1877.	Strmec N.Marof	čizmar	Habunek, Andro
16. Kovačić, Martin	1882.	Koprivnica	stolar	Rogina, Josip
17. Kristović, Franjo	1878.	Koprivnica	čizmar	Sabolić, Stjepan
18. Kristović, Mato	1880.	Starigrad	krojač	Pergarić, Franjo
19. Križan, Gabro	1882.	Koprivnica	bravar	Hunjak, Mijo
20. Marinković, Nikola	1876.	Prkos	opančar	Kovačević, Mihaljo
21. Medjimorec, Marko	1882.	Antolovec	stolar	Kaučić, Ivan
22. Mužinić, Imbro	1881.	Novigrad	čizmar	Jurinec, Mirko
23. Namjesnik, Mirko	1881.	Sv. Đurđ	čizmar	Mikuličić, Đuro
24. Namjesnik, Šimun	1881.	Sv. Đurđ	čizmar	Svasnik, Antun
25. Osman, Stevo	1878.	Prkos	opančar	Kovačević, Kristina
26. Rajn, Josip	1880.	Brđani	čizmar	Fištrović, Mirko
27. Samek, Ferdo	1882.	Koprivnica	limar	Samek, Makso
28. Šavor, Stjepan	1885.	Koprivnica	krojač	Šavor, Stjepan
29. Tušek, Ladislav	1878.	Jasvine	krojač	Ferček, Janko
30. Viker, Dragutin	1880.	Koprivnica	krojač	Lukman, Martin
31. Voščić, Martin	1883.	Rasinja	krojač	Podvesky, Ivan
32. Vuljak, Danijel	1882.	Delnice	stolar	Solar, Josip
33. Zajček, Ljudevit	1884.	Koprivnica	postolar	Delaš, Franjo

Tablica 14. Šegrti koprivničke šegrtske škole XI. generacija, 1. razred 1896./97. godine

vor kod obrtne oblasti. Ugovor ili pokusno službovanje ne smije da traje dulje od dva mjeseca.

- *U viši odjel Šegrtske škole primaju se naučnici redovito samo početkom školske godine. Tečajem školske godine mogu se naučnici primiti u viši odio samo na temelju prijamnoga ispita. Po tom koji dolaze pod školskom godinom idu svi u niži odio.*
- *U školu dužan je svaki šegrt točno dolaziti, te imade biti čisto odjeven.*
- *Šegrt nedošavši u školu, dužan je svoj izostanak opravdati svedodžbom od gospodara.*
- *Izostanak šegrta iz škole smatrat će se opravdanim: ako je šegrt obolio; ako je koj član u obitelji gospodarevoj teško obolio, čega radi je šegrt kod kuće neotklonivo bio nuždan; ako je tko gospoda-*

ru ili šegrtu u obitelji umro.

- *Šegrt je dužan sve neispricano izostale satove nadoknaditi duljim polazkom Šegrtske škole; prije toga ne smije mu se izdati svjedodžba otpusnica. Prekršitelje ovih ustanova kaznit će politička obrtna oblast globom od 20 do 200 forinti u korist školske blagajne.*
- *Sva potrebna učila za šegrte nabavljaju se na račun njihovih majstora.*
- *Obrtnik je dužan izobražavati svoga šegrta u grani koju tjera i priučavati na čudoredno vladanje, red i radinost. Ako šegrt spada među kućnu družinu, obavezan je njegovati ga u slučaju bolesti.*

Nastavni predmeti do 1915. godine bili

Prezime i ime šegrta	Star. g. rođ.	Mjesto rođenja	Zanimanje	Prezime i ime obrtnika
1. Breković, Mato	1881.	Globočec	mlinar	Šparholc, Lavoslav
2. Denačić, Mijo	1881.	Cukovac	krznar	Križan, Ivan
3. Gevaj pl., Dragutin	1883.1884.	Peščenica	trgovac	Šemper, Franjo
4. Gorupić, Mirko	1884.	Vojsak	krojač	Cesarec, Jakob
5. Gotal, Gjuro	1884.	Virje	krojač	Gotal, Ferdo
6. Jurić, Rudolf	1882.	Koprivnica	postolar	Jurić, Lavoslav
7. Kelemen, Vilibald	1883.	Cvetkovec	stolar	Rogina, Josip
8. Koščal, Milan	1883.	Koprivnica	zidar	Reš, Josip
9. Krasonja, Mijo	1882.	Rijeka	postolar	Horvat, Josip
10. Logožar, Vid	1881.	Kutnjak	postolar	Ganzer, Dragutin
11. Luzar, Josip	1883.	Zakany-Ugarska	bravar	Brozović, Franjo
12. Mandlbaum, Žiga	1881.	Kiralu-Ugarska	trgovac	braća Reich
13. Manojlović, Marko	1882.	Sesvete	kovač	Jembrek, Franjo
14. Mikina, Stjepan	1884.	Zablatje	kovač	Kartis, Josip, mladi
15. Pauk, Stjepan	1884.	Jakopovac	opančar	Kovačević, Vid
16. Pošta, Jakob	1881.	Koprivnica	čizmar	Gašparić, Antun
17. Radelić, Jovo	1881.	Poljančani	trgovac	Rosenberger, Hinko
18. Raplinović, Makso	1880.	Bolfan	čizmar	Zidarić, Josip
19. Sanković, Rudolf	1882.	Zadrkovec	čizmar	Igrić, Tereza
20. Scheyer, Josip	1882.	Ludbreg	trgovac	Scheyer, Adolf
21. Skok, Franjo	1882.	Kapela	opančar	Munger, Blaž
22. Sočnić, Stjepan	1884.	Borovo	kovač	Kartis pl., Josip
23. Ščetinec, Nikola	1884.	Koprivnica	brijač	Ester, Regina
24. Šprem, Antun	1881.	Bolfan	čizmar	Zidarić, Josip
25. Šul, Pavao	1883.	Rasinja	bravar	Krleža, Šandor
26. Tkalčec, Stjepan	-	Koprivnica	krojač	Hervojčec, Franjo
27. Tončić, Dragutin	1879.	Koprivnica	zidar	Rozman, Jakob
28. Trezić, Stjepan	1882.	Peteranec	brijač	Sabadi, Valko
29. Trstenjak, Milan	1884.	Zlatar	trgovac	Kovačević, Stjepan
30. Vargović, Ivan	1884.	-	bravar	Solar, Imbro
31. Varmuš, Gjuro	1882.	Bregi	kovač	Munko, Martin
32. Vidak, Gjuro	1881.	Torčec	postolar	Horvat, Josip
33. Živčić, Stjepan		Slunj	postolar	Jurić, Lavoslav

Tablica 15. Šegrta koprivničke šegrtske škole XII. generacija, 1. razred 1897./98. godine

su određeni Statutom iz 1884. godine, a nakon toga su se mijenjali više puta. Od 1889. do 1915. godine nastavni plan se nije mijenjao i predavali su se ovi predmeti: 1. Vjeronauk, 2. Moralno i opisno štivo, 3. Prirodopis, 4. Zemljopis i povijest, 5. Naravoslovlje, 6. Obrtnička lučba (kemija), 7. Poslovni sastavci, 8. Knjigovodstvo i obrt, 9. Risanje, 10. Računstvo i mjerenje, 11. Modelovanje i 12. Stvarna obuka.

Nastavnici Šegrtske škole bili su uzimani iz redova učitelja Pučke škole. Bili su to:

1. Gjuro Ester, ravnatelj, 1888./89. – 29. ožujka 1892. godine, U Pučkoj školi u Koprivnici radio je od 21. travnja 1865. godine, obučavao je ri-

sanju i mjerenu.¹⁴

2. Mijo Židovec, učitelj, 1888./89. – 1900./01. godine, obučavao je računstvo, risanje, pismene sastavke, zemljopis, povijest i naravoslovlje. U Pučkoj školi u Koprivnici radio od 1877. godine.

3. Josip Kirar, učitelj, 1888./89. – 1900./01. godine, obučavao je računstvo, zemljopis i povijest, knjigovodstvo i obrtno zakonarstvo, risa-

¹⁴ Đuro Ester je dugo godina službovao u Koprivnici i bavio se pisanjem kazališnih komada. Bio je ravnatelj Šegrtske škole od 1886. pa do svoje smrti 1892. godine. Od tada pa do 1900. godine ravnatelj je Mijo Židovec. Na koprivničkom groblju gradska općina podigla je Esteru lijepe nadgrobnice spomenik, kao i Đuri Sudeti.

Prezime i ime šegrta	Star/ g. rođ.	Mjesto rođenja	Zanimanje	Prezime i ime Obrtnika
1. Crnjak, Ivan	1881.	Koprivnica	postolar	Horvat, Josip
2. Janach, Hinko	1884.	Velika Mučna	stolar	Kaučić, Ivan
3. Janeš, Josip	1884.	Prkos	krojač	Vartić, Vatroslav
4. Jurjević, Ljudevit	1882.	Koprivnica	čizmar	Vidačić, Bolto
5. Kaceuš, Mirko	1884.	Koprivnica	brijač kipar	Malzl, Mirko
6. Klemenčić, Franjo	1880.	Boštanj -Kranjska	klobučar	Richard, Antun
7. Kolarić, Mirko	1881.	Koprivnica	mesar	Kolarić, Gjuro
8. Kudelić, Franjo	1884.	Koprivnica	mlinar	Ivančić, Gjuro
9. Kvakarić, Martin	1883.	Koprivnica	krojač	Rogina, Josip
10. Marković, Imbro	1885.	Sv.Petar,kod Bukovca	bravar	Gruntner, Ferdo
11. Milanović, Stevo	1883.	Rieka kod Koprivnice	postolar	Solar, Mirko
12. Napan, Franjo	1882.	Novigrad	kovač stolar	Lengyel, Ljudevit
13. Perov, Marko	1878.	Rieka kod Koprivnice	krojač	Trumbetaš, Ljudevit
14. Petrić, Gjuro	1884.	Veliki Bukovec	tokar	Gajski, Tomo
15. Plečko, Ivan	1884.	Perjak-Medimurje	kipar	Plečko, Lovro
16. Posavec, Bolto	1883.	Drnje	remenar	Štefec, Martin
17. Pužar, Milutin	1882.	Vrbovec	stolar	Richard, Antun
18. Rajn, Petar	1880.	Brđani-Sokolovac	stolar	Ivanković, Antun
19. Redjep, Rudolf	1883.	Gjurgjevac	opančar	Kaučić, Ivan
20. Sabol, Stjepan	1884.	Gjelekovec	postolar	Sabol, Blaž
21. Sabolović, Milan	1882.	Borovljani	krojač	Kovačević, Kristina
22. Smoljanović, Gjuro	1883.	Sokolovac	postolar	Kovačević, Miloš
23. Svatoš, Franjo	1882.	-	trgovac	Friedrich, Franjo
24. Šavor, Stjepan	1879.	Ključ-Varaž.Toplice	brijač	Blažaić, Mirko
25. Ščetinec, Josip	1886.	Koprivnica	urar	Vaić, Đuro
26. Ščetinec, Josip, ml.	1886.	Koprivnica	pekar	Herceg, Josip
27. Šestak, Oskar	1883.	Koprivnica	opančar	Goldstein, Josip
28. Štimali, Mirko	1881.1884.	Rasinja	bravar	Zagoršek, Ana
29. Šuka, Bogoljub	1881.	Ribnjak	postolar	Kovačević, Kristina
30. Vidmar, Franjo	1881.1881.	Lepavina	limar	Hunjak, Mijo
31. Vilenica, Jovo	-	Mala Mučna	krojač	Vragović, Dragutin
32. Zakovšek, Vatroslav		Carevdar		Weldt, Viktor
33. Žnidarić, Josip		Peteranec		Žnidarić, Blaž

Tablica 16. Šegrtri koprivničke šegrtske škole,XIII. generacija, 1. razred 1898./99. godine

nje i mjerstvo te lučbu.

4. Konrad Leušteku, 1888./89. – 1900./01. godine, predavao moralna i opisna štiva, poslovne sastanke, računstvo, čitanje i slovnice te sastanke.

5. Euzebije Zebec, 1888./89. godine, vjeroučitelj, obučavao je vjeronauk rimokatoličke mladeži.

6. Jakob Hessel, 1888./89. godine, rabin, obučavao je vjeronauk izraelitičke mladeži nedjeljom.

7. Franjo Kovačić, 1890./91. – 10. travnja 1893. godine, učitelj.

8. Opat Zeno Sokolić, 1890./91. – 1892./93. godine, vjeroučitelj rimokatoličke mladeži.

9. Simon Hessel, 1890./92. – 1900./01. godine,

vjeroučitelj izraelitičke mladeži, kotarski rabin.

10. Julijan Gollner, 1892./93. – 1900./01. godine, obučavao risanje, poslovne sastavke, stvarnu obuku i račun.

11. Josip Brajković 1892./93. – 1898./99. godine (došao iz Kostrene), podučavao čitanje, poslovne sastavke, stvarnu obuku i račun.

12. Opat Makarije Makarić 1894./95. – 1896./97. godine, vjeroučitelj rimokatoličkim šegrtima.

13. Josip Detschbauer, 1897./98. – 1898./99. godine, vjeroučitelj rimokatoličkim šegrtima.

14. Gedeon Barberić, 1898./99. godine, jeromonah, predaje vjeronauk pravoslavnim šegrtima.

15. Ivan Manjarić 1899./1900. godine, poduča-

Prezime i ime šegrta	Star/g. rod.	Mjesto rođenja	Zanimanje	Prezime i ime obrtnika
1. Aschenreiter, Nikola	1885.	Belovar	trgovac	Aschenreiter, Ljudevit
2. Bačani, Mijo	1881.	Sv.Petar-Bukovec	krojač	Cesarec, Jakob
3. Botak, Valent	1882.	Lunjkovec	stolar	Gajski, Tomo
4. Broz, Ivan	1887.	Botovo	stolar	Kaučić, Ivan
5. Dijanošić, Vinko	1880.	Selnik	pekar	Toljan, Milan
6. Filipić, Stjepan	1884.	Kloštar	klobučar	Kolarić, Đuro
7. Fištrović, Gjuro	1883.	Koprivnica	čizmar	Fištrović, Tomo
8. Fuchs, Mavro	1886.	Koprivnica	trgovac	Fuchs, Valent
9. Gorniček, Dušan	1884.	Koprivnica	brijač	Gorniček, Feliks
10. Grdan, Milan	1882.	Đurđevac	medičar	Grdan, Karlo
11. Ivancić, Antun	1883.	V. Bukovec	krojač	Križan, Mato
12. Kendjel, Adam	1882.	Martinić	krojač	Loborec, Đuro
13. Kolarić, Valent	1886.	Koprivnica	stolar	Kolarić, Franjo
14. Košnjak, Stjepan	1881.	Koprivnica	stolar	Ševček, Većeslav
15. Kristijan, Josip	1887.	Koprivnica	tapetar	Kristijan, Josip
16. Lovreković, Vilim	1885.	Koprivnica	zidar	Reš, Josip
17. Mihelčić, Josip	1883.	Vojakovac	stolar	Rogina, Josip
18. Osman, Pero	1883.	Prkos kod Rasinje	tiskar	Kostinčer, Tito
19. Peti, Gjuro	1886.	Đelekovec	krojač	Peti, Mato
20. Puhalo, Blaž	1884.	Koprivnica	lončar	Puhalo, Andro
21. Rigler, Rudolf	1884.	Križevci	pekar	Peršun, Stjepan
22. Samek, Ljudevit	1883.	Martijanec	limar	Samek, Makso
23. Sirovec, Blaž	1886.	Subotica	postolar	Ugarković, Vilko
24. Tkalčec, Gjuro	1886.	Koprivnica	bravar	Tkalčec, Janko
25. Uhlr, Dragutin	1886.	Zagreb	tiskar	Neugebauer, Milan
26. Viker, Ljudevit	1881.	Koprivnica	stolar	Košćal, Stjepan
27. Vizvari, Marko	1885.	Novigrad	čizmar	Čupan, Ivan
28. Vranar, Martin	1885.	Novigrad	postolar	Ganzer, Dragutin
29. Zdelar, Feliks	1882.	Prelog-Ugarska	pekar	Bor, Aleksandar

Tablica 17. Šegrti koprivničke šegrtske škole XIV. generacija, 1. razred 1899./1900. godine

vao stvarnu obuku, račun i poslovne sastavke. 16. Josip Akšamović 1899./1900. godine, predavao je vjeronauk rimokatoličkoj mladeži. 17. Dinko Gudek, dr. 1900./01. godine, predavao vjeronauk rimokatoličkoj mladeži.

*Krajem 19. stoljeća u Koprivnici je bilo rimokatolika 6036, grčko-katolika 1, grčko-istočnih 72, evangelika 5, i mojsijevaca 398.*¹⁵

Ispiti su polagani pred poverjenstvom i u njemu su školske godine 1888./89. iz redova učitelja, ali i građanstva bili: 1. Franjo Kušević, predsjednik; 2. Gjuro Ester, kao ravnatelj Šegrtske škole; 3. Josip Kirar, kao zastupnik učiteljstva Šegrtske škole i odbornici; 4. Josip Rogina; 5. David Deutsch; 6. Stjepan Kovačić; 7. Valko Kolarić; 8. Ignjat Kamenar; 9. Josip Pevalek; 10. Milan Toljan.

S obzirom na izvedbenike nastave i kontrolu ispita možemo zaključiti da je o Šegrtskoj školi u Koprivnici kao dijelu osnovne nastave u praksi vođeno mnogo brige. Opovijesti osnovnog školstva u Koprivnici do 1900. godine postoji relativno malo podataka.¹⁶ Šegr-

¹⁵ FELETAR, Dragutin: *Koprivničko školstvo do I. svjetskog rata* (feljton). // Glas Podravine (9. – 28. 12. 1970), 6; FELETAR, Dragutin: *Četiri stoljeća pučkoga obrazovanja u Koprivnici*. // Podravski zbornik (ur. Dragutin Feletar), Koprivnica: Muzej grada Koprivnice, 1990., 33–43.; KRUŠELJ, Ksenija: *Povijest pučkog školstva u gradu Koprivnici (II.) od školske godine 1876./77 do 1900./01.* // Podravski zbornik (ur. Dražen Ernečić), Koprivnica: Centar za kulturu, Muzej grada Koprivnice, 2011, 131–158; PODRAVEC, Dražen: *Povijest virovskog školstva*. Virje: Tiskara Horvat, 1999.; POSEDI, Ivana: *Osnovna škola Hlebine do kraja Prvog svjetskog rata. Prilozi za poznavanje rada škole*. // Podravski zbornik 39 (ur. Robert Čimin), Koprivnica: Muzej grada Koprivnice, 2013, 105–115.

¹⁶ GOLLNER, Julije: Koprivnica, Godišnjak *Danica*, 1898.

Sl. 4. Zgrada koprivničke Pučke škole sagrađena 1857. godine, danas Gradsko vijećnica (snimila: R. Medvarić-Bračko, 2017.)

ti su se za Uskrs obvezno morali ispovjediti i pričestiti. Ocjene su bile za pojedine predmete iskazivane slovima: *nd* – nedovoljan, *dv* – dovoljan, *db* – dobar i *vd* – vrlo dobar. Ocjenjivanje je bilo vrlo strogo i u pravilu je šegrt tijekom svog naukovanja ponavljao barem jedan razred, a vrlo česti i dva. I disciplinske mjere su bile vrlo stroge i dijelile su se, ne samo za neadekvatno ponašanje, već i lijenost pa su često bile razlog izbacivanja iz škole. U Glavnom imeniku postojala je i rubrika *Opaska* – kada je 1890./91. godine jedan učenik bio isključen iz škole, bilo je upisano *Zaključkom sjednice učiteljskog zbora isključen poradi posvemašnje moralne pokvarenosti, jer nije bilo nade da se isti popravi i pošto je bio sablazan cijelom zavodu.*

6. Broj polaznika u Šegrtskoj školi u Koprivnici 1891. – 1901. godine

Šegrt je bilo u svim tadašnjim zanimanjima i Koprivnica je očito imala mogućnost da zadovolji sve svoje potrebe. Tek nakon 1900. godine, elektrifikacijom i pojavom auta, javljaju se nove struke za čije je školovanje trebalo ići izvan Koprivnice. Statistika je objavljena za razdoblje od 1891. godine do 1901. godine na osnovi Godišnjih izvješća obćih pučkih škola za grad Koprivnicu.

Uspoređivanjem podataka u Tablicama 1.

i 3. uočavamo značajne razlike ukupnog broja šegrti po pojedinim godinama. Naime, Tablica 1. daje statistički pregled stanja na kraju školske godine (*koncem školske godine ostalo*) dok su u Tablicu 3. uključeni i šegrti: 1. kojima je tijekom godine isteklo naukovanje, 2. koji su završili školovanje polaganjem izvanrednog ispita (godišnje su bila 2 izvanredna ispitna roka), 3. koji su morali prekinuti školovanje zbog teškoća u savladavanju praktičnog i/ili teoretskog dijela naukovanja, zbog nedostatka materijalnih sredstava za školovanje, zdravstvenih razloga, bolesti ili smrti roditelja i drugo.

7. Polaznici Šegrtske škole

U nastavku su u tablicama predočena imena šegrti koji su polazili Šegrtsku školu u Koprivnici od 1886./87. do 1889./1900. godine. Iz tih imena vidimo tko su bili šegrti, a tko obrtnici i trgovci koji su uzimali šegrti u nauk. Na osnovi tih podataka moguće je rekonstruirati i strukturu koprivničkih obrtnika i trgovaca. Kad bi se nastavila ova istraživanja, došlo bi se do podataka koliko je tih šegrti postalo pomoćnicima, a koliko je broj nakon polaganja majstorskog ispita prešao u stalež obrtnika i trgovaca, odnosno tko su bili nosioci sekundarnih djelatnosti u Koprivnici do Drugoga

svjetskog rata. Zanimljiva je odredba da šegrt nije mogao završiti svoje naukovanje dok nije detaljno savladao sve vještine svoga zanata. Ova odredba je znala jako zakomplikirati život šegrta jer neki nisu nikako mogli savladati vještine određenog zvanja, a majstor je bio obavezan da šegrta zaposli i kao kalfu.

Slijedi popis šegrta prvih 14 generacija koji su polazili 1. razred od šk. god. 1886./87. do 1899./1900. Prije upisa u prvi razred, godinu dana su polazili niži odjel, a mnogi od njih nikad nisu ni došli do drugog, odnosno trećeg razreda. Popis šegrta I. i II. generacije (tablice 4. i 5.) nije potpun jer nemamo podatke za prve godine njihovog naukovanja. Iz navedenih tablica možemo zaključiti da je, osim u Koprivnici, najviše polaznika Šegrtske škole bilo rođeno u Novigradu, Virju, Rasinji, Velikom Bukovcu, Svetom Đurđu, Svetom Petru kraj Velikog Bukovca, Ludbregu, Đurđevcu i Sokolovcu. Zanimljivo je da niti jedan učenik nije bio rođen u Prekodravlju, a razlog može biti teškoća u komunikaciji, ali i u odnosu Mađara prema upisivanju djece u škole s hrvatskim jezikom. Među učenicima, a i obrtnicima zapaža se priličan broj njemačkih imena i prezimena.

8. Zaključak

Djelovanje Šegrtske škole u Koprivnici od 1886. do 1900. godine bilo je zlatno doba. Hrvatska je privredno bila usko vezana s Mađarskom, Austrijom i Slovenijom te su mnogi poticaji za razvoj obrta i trgovine dolazili iz tog tijela Europe. Pruga je učinili koprivničko područje vrlo atraktivnim stranom kapitalu koji je ovdje našao svoje mjesto te su sagrađene tvornice, skladišta i otvorene brojne obrtne i trgovačke radnje u kojima je usluga trebala biti stručna i kvalitetna.

Zanimljivo je zaključiti da su temelji današnjeg školovanja u obrtničkim zanimanjima ostali prilično nepromijenjeni. Najveće su pak razlike u tome što su kriteriji ocjenjivanja u praktičnom i teoretskom dijelu nastave drastično pali, a to se odnosi i na odgoj u moralnosti i vjerskom duhu te motiviranost dječaka za odabrano zanimanje. Dakako, vremena su druga i spoznaje su druge, ali usmjerenost učenika prema radu i poštenju morao bi i danas biti dominantni pokretač uspješnog školovanja jer život današnjih učenika ipak je lak-

ši nego život šegrta i naučnika u prošlosti (koji su morali raditi sve što i u vrijeme cehova iako im je budućnost bila neizvjesnija jer su obrtnici i trgovci često morali zatvarati svoje radnje zbog konkurencije, osiromašenja ili nekog drugog razloga). Praksa da poslije smrti obrtnika njegova supruga uz pomoć kalfe vodi obrt sve je rjeđa, ali obrt često nasljeđuje sin.

U svakom slučaju, zamjena opetovnice Šegrtskom školom, od 1886. godine, u kojoj su se usvajala nova znanja i učili novi predmeti, a ne samo ponavljala građa iz pučke škole, budila je nade mladim ljudima u obrtu i trgovini da će jednog biti poštovani i cijenjeni građani. Da bi održali tu nadu, često su se koristili citati o religijsko-moralnom značenju učenja zanata kao što su: *Onaj tko nije svog sina naučio jednom zanatu, sprema ga za razbojnika. Kao što je vaša dužnost da svog sina naučite zakonu, takoga morate naučiti i zanatu. Veliko je dostojanstvo rada, podiže čast čovjeka. Dobro je da u odgoj uključite i zanat, tako ćete biti slobodni od grijeha.*¹⁷ Dakako, o djevojčicama u Šegrtskoj školi u Koprivnici nema još ni spomena, pa su krojačice učile obrt onako „ispod ruke“ kod lokalnih krojačica. Vrijeme ženske radne snage u obrtu i trgovini dolazi tek s Prvim svjetskim ratom. Dakako, u Bjelovaru gdje je 1896/97. godine bilo čak 178 učenika Šegrtske škole struktura škole je bila složenija, pa se niži odjel sastojao iz jednog razreda, a viši i trgovački imao je tri razreda.¹⁸

Broj šegrta u koprivničkoj šegrtskoj školi se od 1886. godine stalno povećava i ustaljuje na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće na nešto više od 90 učenika. S obzirom na veličinu grada koji nije prelazio 7.000 stanovnika, jer to nije dopuštala njegova komunalna struktura, to je bilo dovoljno. Gradski oci nisu shvatili vrijednost električne energije, pa je dana prednost plinu umjesto električnoj energiji, a grad nije imao ni vodovoda ni kanalizacije. To je bio ograničavajući faktor, dok je raspoloživa, marljiva i sposobna radna snaga iz većeg dijela Podravine i bila pozitivni pokretač razvoja obrta, trgovine i industrije u gradu koji je kao magnet privlačio okolne mlade ljude koji su

17 KRŽEK, Željko: *Razvoj obrtničkog školstva u Križevcima*. Križevci: Pedagoško društvo Križevci, 2001.

18 STRUGAR, Vladimir: *Bjelovarko školstvo u 18. i 19. stoljeću*. // *Bjelovarski zbornik*, sv. 3 – 5, Bjelovar: Gradski muzej Bjelovar, 1994, 27.

radili u obrtu i trgovini.

Završit ćemo ovaj rad citatom školskog inspektora i kreatora osnovnog školstva u Hrvatskoj u međuratnom razdoblju, dr. Sigismunda Čajkovca, rodom iz Vinkovaca, koji je 1928. godine na Pedagoškoj školi u Zagrebu, kao predsjednik Pedagoško-književnog zbornika, rekao: *Vrlo je važno pripremljanje učenika za praktičnu radnu sposobnost u životu, i to kao specijalnu svrhu, a ne samo kao sredstvo za stjecanje znanja. Praktična sposobnost stječe se, istina, životnim radom, koji počinje, kada zreo mladić stupa u život. Ali se toj životnoj sposobnosti može temelj postaviti već u školi. To je jedan od glavnih zadataka nove radne ili aktivne škole. Ta radna sposobnost valja da se upravlja prema staležu, u koji će učenik u životu stupiti. Dva su glavna smjera, koje treba na oko uzeti, a to su život seljački u selu i život radnika, obrtnika i trgovca u gradu. Uzgajanje radi razvijanja radnih sposobnosti dobiva jači izričaj tek u najvišim razredima osmogodišnje osnovne škole.*¹⁹

Danas se mnogo brige posvećuje visokom školstvu, pa čak i osnovnom, ali mislimo da se škole učenika u privredi zanemaruju, a one čine osnovu primarne i komunalne aktivnosti jednog grada.

Summary

Vocational School in Koprivnica from 1886 to 1900

It has long been known that education is extremely important for a nation's progress. With the new age, and especially with modernization, craftwork and resale goods were consumed by more and more people. To meet this need it was necessary to educate craftsmen and tradesmen even after the guild ban. The education of craftsmen and journeymen became dominant in the cities and markets of Croatia. This paper analyzes the education of craftsmen in Koprivnica from 1886 to 1900, which created the preconditions for the advanced civic Koprivnica, and whose foundations are the merit of Izidor Kršnjavi, gouverner Khuen Héderváry's counselor for school institutes from 1884 to 1896.

Literatura:

- ARTUKOVIĆ, Mato: *Srbi u Hrvatskoj (Khuenovo doba)*. Slavonski Brod: Hrvatski institut za povijest, 2001.
- BOGDANOVIĆ, Tomislav: *Društveno-gospodarske prilike Križevaca za vrijeme Prvog svjetskog rata*. Doktorska radnja. Križevci, 2017.
- CUVAJ, Antun: *Grada za povijest školstva kraljevine Hrvatske i Slavonije od najstarijih vremena do danas*. Zagreb: Trošak i naklada Kr. hrv.-slav.-dalm. zem. vlade, Odjela za bogošt. i nastavu, 1911.
- FELETAR, Dragutin: *Četiri stoljeća pučkog obrazovanja u Koprivnici*. // Podravski zbornik 16 (ur. Dragutin Feletar), Koprivnica: Centar za kulturu: Muzej grada Koprivnice, 1990., 33–43.
- FELETAR, Dragutin: *Koprivničko školstvo do Prvog svjetskog rata* (feljton). Glas Podravine (9. – 28. 12. 1970), 6.
- Godišnje izvješće obćih pučkih škola slob. i kralj. grada Koprivnice: 1888./1889. godine, 1890./91. godine, 1891./92. godine, 1892./93. godine, 1894./95. godine, 1895./96. godine, 1896./97. godine, 1897./98. godine, 1898./99. godine, 1899./1900. godine, 1900./01. godine, Narodne novine, Zagreb
- GOLLNER, Julije: *Koprivnica, Danica*. 1898.
- Imenik Šegrtске škole u Koprivnici 1890./91. – 1891./92. godine
- Imenik Šegrtске škole Koprivnici 1892./93. – 1899./1900. godine
- KOLAR-DIMITRIJEVIĆ, Mira; BOLJKOVAC, Josip: *Povijest Hrvatskog radiše od 1903. do 2003*. Zagreb: Dom i svijet, 2004.
- KRUŠELJ, Ksenija: *Povijest pučkog školstva u gradu Koprivnici (II) od školske godine 1876./77. do 1900./01.* // Podravski zbornik 37 (ur. Dražen Ernečić), Koprivnica: Muzej grada Koprivnice, 2011., 131–158.
- KRŽEK, Željko: *Razvoj obrtničkog školstva u Križevcima*. Križevci: Pedagoško društvo Križevci, 2001.
- PODRAVEC, Dražen: *Povijest virovskog školstva*. Virje: Tiskara Horvat, 1999.
- POSEDI, Ivana: *Osnovna škola Hlebine do kraja Prvog svjetskog rata, Prilozi za poznavanje rada škole*. // Podravski zbornik 39 (ur. Robert Čimin), Koprivnica: Muzej grada Koprivnice, 2013., 105–116.
- Sbornik zakonah i naredbah, Zagreb, 1874.
- Spomenica Škole za obrazovanje kadrova u privredi 1. maj, 1959./1960. – 1973./74. Koprivnica
- STRUGAR, Vladimir: *Bjelovarska škola u 18. i 19. stoljeću*. // Bjelovarski zbornik 4 – 5 (gl. ur. Mladen Medar), Bjelovar: Gradski muzej Bjelovar, 1994., 19–29.

19 Sigismund Čajkovac u predavanju 1928. godine u Hrvatskom pedagoškom. književnom zboru. *Napredak*, 1928., 211.